

УДК 371.124

В. РАДУЛКіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка**СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ
ЗАСОБІВ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ**

У статті пропонується аналіз впливу студентського самоврядування на ефективність розвитку особистості студента. Показано як в сучасних умовах корелюється розвиток особистості та середовища її життєдіяльності.

Ключові слова: особистість, самоврядування, простір, середовище, акмеологія.

Постановка проблеми. Виховна діяльність у педагогічному університеті має свою специфіку, оскільки підготовка до професійної діяльності вчителя суттєво відрізняється від підготовки інших фахівців. Вона містить обов'язкову підготовку з педагогіки й психології, знання та вміння, які студент повинен навчитися застосовувати на практиці. Педагог повинен володіти високим рівнем загальної і педагогічної культури, бути здатним створювати умови для всебічного розвитку й саморозвитку вихованця.

Під час навчання студент перебуває в майже незмінній групі студентів протягом усього навчання. Це своєрідна ізоляція від студентів інших груп, курсів, факультетів. Наслідком цього є те, що студенти різних факультетів мають нерівні умови для участі у громадському житті університету.

Категорія простору дозволяє показати подію, існування цілей різного призначення, категорія часу – процеси зміни цілей та тривалість існування кожної з них.

Професійний і акмеологічний простори розвиваються лише як суб'єктні новоутворення в системі акмеологічних континуумів, таких як „суб'єкт – саморозвиток – середовище”, „суб'єкт – діяльність – середовище”, „середовище – вплив – суб'єкт”, розвиваючись суб'єктом, у суб'єкті й розвиваючи себе.

Мета статті з позицій акмеології ми плануємо показати активність як основну умову саморозвитку й самореалізації студента. Такі проблеми, як його особистісний саморозвиток, смислотворення, процеси самоусвідомлення, самопізнання, саморегуляція, розкриваються за допомогою категорії активності майбутнього вчителя, а точніше за допомогою опанування простору його активності.

Аналіз наукових підходів. Слід зазначити, що у науковій літературі взаємодія розглядається найбільш часто у контексті спілкування і як спілкування. Поняття взаємодія та спілкування використовуються як взаємодоповнювальні. При цьому взаємодія характеризується як „гранично загальна характеристика спілкування» [15, 247]. «У структурі спілкування можна розрізнити, – зазначає Б. Д. Паригін, – такі основні аспекти, які характеризують взаємодію як процес: а) сукупну, кооперативну діяльність; б) інформаційний зв'язок; в) взаємовплив; г) взаємовідносини; д) взаєморозуміння. Вся структура спілкування як процесу взаємодії повинна розглядатися історично й у динаміці» [15, 250].

Ми ґрунтуємося на припущенні, що феномен взаємодії у соціальному світі доцільно розуміти як особливий стан, що передбачає відповідну позицію-диспозицію суб'єктів, які постійно залучені до взаємодії. Тому «... ми ніколи не маємо справу з речами в собі, тобто з речами поза взаємодією...» [12, 140].

У традиції діяльнісного підходу О. М. Леонт'єва зазначається ситемна якість: особистість неоднозначно індивід; це особлива якість, яка здобувається індивідом у суспільстві, в різноманітних стосунках, суспільних своєю природою, до яких індивід залучається. З цього погляду проблема особистості утворює новий психологічний вимір:

© В.Радул, 2012

інший, ніж той, у якому відбуваються дослідження певних психічних процесів, певних властивостей і станів людини; це – дослідження її місця, позиції в системі, суспільних зв'язків, спілкувань, які відкриваються їй; це – дослідження того, що, задля чого і як використовує людина вроджене і здобуте нею [11].

Поняття «середовище» у широкому розумінні означає довкілля. Для психолого-педагогічного аналізу середовища змістовною є «теорія можливостей» Дж. Гібсона [6]. Дж. Гібсон використовує категорію можливість, підкреслюючи активний початок людини-суб'єкта, що опановує своє життєве середовище. Можливість слугує містком між суб'єктом та середовищем, і визначається як властивостями середовища, так і властивостями суб'єкта. Чим більше й повніше особистість використовує можливості середовища, тим успішніше відбувається її вільний і активний саморозвиток.

Особливе значення соціальної спільноти як середовища людини відмічається В. В. Рубцовим: «Ми говоримо й перебуваємо у людському середовищі, але для людини середовище є не тільки навколишнім світом. Для людини це той світ, який існує в її спілкуванні, взаємодії, взаємозв'язку, комунікації та інших процесах [16, 93].

Суть особистісного розвитку полягає у послідовному розвитку механізмів саморегуляції. Вищою формою саморегуляції є самодетермінація, тобто здатність діяти не прогнозовано з позиції зовнішнього спостерігача, а внутрішньо усвідомлено й послідовно, на основі вищих рефлексивних внутрішніх критеріїв та опорів у прийнятті рішення й управління поведінкою [9, 49–54]. Основними ознаками самодетермінації є воля та відповідальність. Волі притаманне свідоме управління активністю у будь-якій її точці, тобто вибирається напрямок змін. Відповідальність розуміють як форму виявлення активності, форму регуляції, що характеризується хвилюванням за свою здатність здійснювати зміни в собі та навколишньому світі.

Виклад основного матеріалу. Опосередкований вплив на особистість, що формується, найбільш оптимально має середовище, в якому вихованець „розміщує” стимули, які нібито самостійно, без прямого впливу педагога сприяють формуванню особистості.

Поняття „середовище” пояснює взаємозв'язок умов, що забезпечують розвиток людини. У такому разі передбачається її присутність у середовищі, взаємовплив, взаємодія оточення та людини. Н. Б. Крилова під середовищем розуміє „навколишній для людини соціальний простір”, зону „безпосередньої активності індивіда, його найближчого розвитку та дії” [10].

Для сприйняття людиною середовища як засобу соціального контролю, треба оволодіти відповідним досвідом стосунків між людьми, оскільки цей досвід є неочищеним.

А. К. Осинський [14] виокремлює 5 компонентів суб'єктивного досвіду:

- ціннісний досвід, що є джерелом формування інтересів, моральних норм та переконань і такий, що орієнтує зусилля людини;
- досвід рефлексії, який виникає внаслідок накопичення знань про себе та свої можливості, передбачувані самоперетворення та можливі зміни відповідно до вимог дійсності;
- досвід первинної активізації, що визначається наявною підготовленістю, оперативною адаптивністю до нестабільних умов, розрахунком на передбачуваний рівень досягнень;
- операціональний досвід, який передбачає відповідний рівень практичних знань та умінь, навичок саморегуляції, що інтегрує конкретні засоби перетворення ситуації й самого себе;
- досвід співробітництва як досвід взаємодії з іншими учасниками спільної діяльності, що сприяє об'єднанню зусиль для спільного розв'язання завдань.

На рівні індивіда процес розвитку людини згідно з „вимогами” соціуму „спирається” на різні природні механізми (способи): використання наявних природних якостей, які лише перетворюються відповідно до громадських „вимогами”; комбінаторику у поєднанні природних якостей людини, що зумовлює виникнення нових власне люд-

ських якостей та утворень; розвиток природних даних як новоутворень за умови їх використання поза тими властивостями об'єктів зовнішнього світу, з якими вони до цього часу були зв'язані.

Людина своєю цілісністю є „відкритою системою”, яка має певний внутрішній зміст, сукупність внутрішніх станів і здібна обмінюватися енергією, речовиною та інформацією з навколишнім середовищем. Життя людини, її буття описується як „траєкторія” руху „системи” в часі.

Простір буття, в якому «рухається» людина, також має кілька вимірів. Одні дослідники виділяють плани простору існування людини у нерозривному зв'язку із часом, з одного боку, а з іншого – зводячи його до такого модусу існування людини, як індивідуальність [1]. Інші виокремлюють у суперструктурі людського буття біологічну, соціальну та культурну субструктури [8].

Незалежно від поглядів дослідників на структуру людського буття, динаміка розвитку і передусім саморозвиток людини як відкритої системи розглядається як процес здобуття нею якісно нових властивостей, зростання самосвідомості та різноманітних форм активності.

Освітнє середовище можна називати акмеологічним у тому разі, якщо внаслідок цілеспрямованої взаємодії усіх його елементів – учасників освітнього процесу – виникають об'єктивні можливості для актуалізації потреби у саморозвиткові, реалізації свого творчого потенціалу й усвідомлення себе як суб'єктів самозмін.

На основі інтегративного критерію можна виділити кілька критеріїв та показників для характеристики освітнього середовища. Критеріями ефективності розвитку освітнього середовища в системі багаторівневої підготовки майбутнього фахівця використовуємо такі параметри: широту, соціальну активність, мобільність освітнього середовища.

Широта освітнього середовища слугує структурно-змістовною характеристикою, що показує, які суб'єкти, об'єкти, процеси та явища містяться в даному освітньому середовищі. Показниками цього критерію є наявність різноманітних освітніх траєкторій; інтеграція з іншими освітніми закладами, зокрема й на міжнародному рівні; міжвузівський обмін педагогами та студентами; можливості вибору освітніх мікросередовищ, отримання додаткової професійної кваліфікації, можливість вибору викладача тощо.

Мобільність освітнього середовища слугує критерієм його здатності до органічних еволюційних змін у контексті взаємодії із середовищем існування. Передбачається продумана адаптація до суспільних змін, яка, з одного боку, враховує нове соціальне замовлення, а з іншого – не спричиняє деструктивних ситуацій в освітньому середовищі. Показниками цього критерію можуть бути мобільність цілей, зміст, засоби освіти, кадрового складу.

Міжособистісні стосунки можуть бути стосунками терпимості й співпраці; переваги та експлуатації; пригнічення або ж турботи та підтримки. В усіх цих випадках особистість студента буде перебувати у різних соціальних середовищах, відповідно, по-різному буде відбуватися і процес її розвитку.

Під простором освітнього закладу, на думку Г. М. Шеламової, розуміють організацію та реалізацію стосунків усіх суб'єктів навчального та виховного процесів, які побудовані на принципах «педагогіки толерантності» і які спрямовані на безконфліктне спілкування та моральний розвиток вихованців [17, 18].

Співвіднесеність понять «середовище» та «простір» аналогічні співвіднесенню «частини» й «цілого». Середовище може бути залученим до простору, оскільки «простір» є багатовимірним, а «середовище» – лише один із його вимірів. Простір містить одночасно минулий, теперішній та майбутній час, а середовище містить уявлення про події кожного разу в теперішньому часі. У науці під освітнім середовищем навчального закладу розуміють систему впливу та умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться у соціальному та просторово-предметному

оточенні в межах організованого освітнього процесу. Професійно-освітній простір студентів вищого навчального закладу розглядають як форму взаємозв'язку особистості зі світом професій та способами отримання професійної освіти в умовах наявного освітнього середовища.

Питання про роль соціального середовища в 1921 р. порушив П. П. Блонський: «Традиційна загальна психологія, – писав він, – була наукою про людину, як індивідуума. Але поведінку індивідуума не можна розглядати поза його соціальним життям», а «отже наукова психологія – це та психологія, яка раніше називалася соціальною психологією і як така мала жалюгідне існування...» [3, 12].

Як суб'єкт природної діяльності людина живе в просторі її поведінки (етологічний простір). У цьому ж просторі виникають стосунки трьох видів: із суб'єктами інших видів, із суб'єктами свого виду, із предметами (об'єктами) свого простору поведінки. Взаємодія з особами інших видів породжує завдання самозбереження чи потребу в безпеці з переживанням страху й оборонною захисною поведінкою; потреба захоплення здобутку породжує завдання тренування способів захоплення здобутку й оборони (потреба у грі). Стосунки з особами свого виду передбачають різні завдання: вибір партнера щодо розмноження, презентація партнеру (демонстраційна поведінка), завдання лідерства в групі, захист своєї території, догляд за дітьми тощо. Врахування у своїй поведінці об'єктів дії визначають завдання дослідження середовища для забезпечення успіху діяльності.

Суб'єкт соціальної діяльності перебуває в просторі суспільства, в якому можна виділити два підрівні стосунків: 1) нормативні суспільні; 2) особисті моральні. Залученість людини до нормативних суспільних стосунків як громадянина, як представника етносу, як представника будь-якої професії зумовлює суспільні, етнічні і професійні потреби. Потреба творення умов життя породжує пізнавальну потребу зі завданням формування образу світу, а особливі способи задоволення потреб вимагають соціальну безпеку, а стосунки у групі – потребу у соціальному комфорті й спілкуванні. Сприйняття предметів мистецтва і залученість до їх виробництва формують естетичні потреби.

Залучення людини до моральних стосунків (життя у просторі моралі) сприяє пошуку смислу життя й світогляду, потребу в особистісній безпеці, в особистій самореалізації й самоудосконаленні. Людина живе одночасно в усіх своїх просторах, і її поведінка формується з урахуванням вимог усіх рівнів потреб.

Пояснення фактів, що спостерігаються можна знайти у вченні О. М. Северцова про ароморфоз. Він уважав, що зміна організмів, хоч і є пристосуванням до зовнішнього середовища, однак не є точною відповіддю на замовлення природи. Еволюція відбувається стрибкоподібно, й при цьому у новоутвореній формі є певний запас здібностей, що не реалізуються безпосередньо, нібито не потрібних виду в даний момент, але корисних для нього надалі. У видові виявляються таємні можливості, якими він зможе скористатися тільки в процесі свого тривалого існування, але не відразу після виникнення. Отже, вид може пристосовуватися, змінювати форми поведінки, не змінюючи морфології своїх органів. Це «стрибання на східці із запасом і зумовлює те, що процес еволюції стає переривчастим» [4, 90–91].

Діяльність щодо формування соціально-професійної зрілості повинна бути організована так, щоб її виконання особистістю студента – майбутнього вчителя, розкривало для нього ті чи ті сторони суспільних стосунків, залучало його до цих стосунків, забезпечувало б розвиток життя особистості у системі суспільних відносин і відбиття їх у її свідомості. Якщо діяльність студента організована так, що, здійснюючи її, він отримує можливість більш повно залучитися до системи суспільних стосунків, зробити «новий крок» на шляху свого руху в цій системі, можна розраховувати на формування у нього й певних суспільно значущих властивостей. Тобто, діяльність повинна бути організованою так, щоб її виконання розкривало перед кожним майбутнім учителем перспективу його розвитку в системі суспільних стосунків. Якщо йдеться про навчан-

ня професійній діяльності, то недостатньо дати вихованцю потрібну систему знань, сформувати навички та уміння, треба розкрити перед ним не словами, а справою значення його майбутньої професії для суспільства й показати перспективи його розвитку в суспільстві, що забезпечує ця професія.

Для кожного життєвого етапу притаманний відповідний провідний вид діяльності, який забезпечує формування то мотиваційно-потребнісної, то операційно-технічної сторін розвитку. Суперечності між ними і є рушійними силами розвитку.

Загальновідомо, що прогрес у розвитку будь-якої діяльності полягає у введенні різних удосконалень. Іншими словами, будь-яка новація в сфері діяльності є модифікацією цієї діяльності. З огляду на сучасні дослідження виявляється, що в кожному виді діяльності існує природна межа новацій.

Змодельований простір соціального середовища є однією з умов формування соціальної зрілості. Простір соціального середовища формування соціальної зрілості особистості майбутнього вчителя історії визначається як механізм зворотнього зв'язку в явищах та процесах реальної дійсності. Згідно з положенням Л. С. Виготського [5] основне завдання вихователя у виховному процесі полягає у створенні педагогічно оформленого середовища, яке впливає на формування особистості вихованця, а це означає, що вихователь сприяє утворенню певних, нових реакцій організму дитини на ті чи ті ситуації. З огляду на це можна говорити про значний виховний вплив (вихователя або ж середовища) на формування якісних характеристик особистості вихованців.

Специфіка соціального середовища полягає в тому, що воно не може бути зрозумілим без зіставлення із відповідним об'єктом чи суб'єктом. Середовище повинне щось оточувати. Воно є частиною більшого утворення, тому завжди містить певний елемент відносності: певна система предметів стає середовищем щодо групи (якості), для якої вона є середовищем.

Уведена до континууму універсальної еволюції людина є дієвим суб'єктом, що не тільки опановує простір «як спосіб існування світу», а й вибудовує простір свого суб'єктивного буття і власний суб'єктивний простір.

Простір (простір-час) як основна філософська категорія у гносеологічному полі, відбиває на кожному історичному етапі розвитку суспільства рівень пізнання до кінця не пізної реальності простору-часу буття й одночасно в межах визначень та термінів слугує засобом виокремлення та позначення низки засвоєних природних та опанованих просторів соціального світу і світу людини в ньому.

У «Новій філософській енциклопедії» простір визначається як: «1) форма споглядання, сприйняття, уявлення про речі, основний фактор вищого емпіричного досвіду; 2) спосіб існування об'єктивного світу, що нерозривно пов'язаний з часом» [13, 370]. У цього погляду простір визначає людину і все її життя, оскільки вона вписана у нього як спосіб існування світу; вона створює і позначає свій простір, у якому вона тільки й може жити й до якого формує своє ставлення, розширює своє розуміння його; вона існує у своєму індивідуальному просторі руху, розвитку, відтворюючи себе та свій внутрішній простір.

Отже, простір життєдіяльності студента характеризує його соціальний світ, його досягнення, діяльність, його світи у своїх вимірах.

Участь в органах студентського самоврядування надає рівні можливості студентам. Активна участь у студентських громадських організаціях сприяє усвідомленню й утвердженню себе як „ми”. Спочатку „ми” – це студент одного факультету, університету, потім „ми” – представник професії. Активна участь у громадському житті університету, об'єднання спільними інтересами, завданнями, цілями, сприяє формуванню позитивного ставлення до університету, що зумовлює зростання престижу майбутньої професії.

В умовах модернізації освіти та підвищення вимог до вчителя соціальним замовленням системи вищої педагогічної освіти є розвиток особистості майбутнього фахів-

ця, який був би здатним реалізувати свої здібності в самостійній професійно-педагогічній діяльності.

Показниками розвитку соціальної активності студентів – є: свідоме прагнення до суспільно корисної роботи; розуміння суспільної важливості особистої участі; почуття відповідальності; самовиховання і самоосвіта.

Студентський вік – початкова ланка в ланцюгові зрілого віку, для якого властивим є високий ступінь „самості” (самостійність, самодіяльність, самонадія, самореалізація, самовиховання, самоосвіта, самоконтроль, самолюбство, самоволодіння, самоналаштування, самоорганізація, самовизначення, самооцінка тощо).

Для з'ясування ситуації щодо організації стану виховної роботи в університеті нами було проведено опитування студентів. Із 178 опитаних студентів 58,42% вважають, що виховна робота в університеті повинна бути спрямована на створення позитивного середовища, яке сприятиме максимальній реалізації здібностей і нахилів кожного студента; виховна робота повинна сприяти формуванню високопрофесійної та культурної особистості фахівця (44,3%). Більшість студентів переконана, що виховна робота в університеті необхідна, оскільки молодь потребує підтримки й поради (41,5%). Найпомітнішого виховного впливу студенти зазнають від викладачів кафедри педагогіки та історії України (41,4%). На думку студентів (80,3%), формуванню соціально-професійної зрілості майбутнього вчителя історії сприяє участь у роботі органів студентського самоврядування, однак лише 26,9% респондентів виявляють бажання брати участь у їх діяльності.

На думку багатьох дослідників, особливістю «Я-концепції» ефективного учителя є: володіння почуттям упевненості; здатність справлятися з різними життєвими проблемами. Він переконаний, що, зіткнувшись з труднощами, зможе подолати їх, не втрачаючи присутності духу. Він несхильний сприймати себе як невдачу. Він відчуває, що потрібен іншим людям, що вони його сприймають, а його здібності, цінності та судження вагомі в очах оточення. Тобто, такий учитель володіє високою самооцінкою. Бернс Н. та Соур Р. [2, 7–8], вивчаючи вплив особистісних якостей учителя на процеси, що відбуваються у класі, встановили, що «хорошими», за загальною оцінкою, вважаються вчителі, які володіють емоційною стабільністю, особистісною зрілістю та соціальною відповідальністю. Узагальнюючи потрібні вчителям для ефективного роботи особистісні якості, Р. Бернс виокремлює такі: 1) прагнення до максимальної гнучкості; 2) здатність до емпатії, тобто розуміння почуттів іншого; готовність із співчуттям відгукнутися на їх безпосередні потреби; 3) уміння надати особистісне забарвлення викладанню; 4) установка на створення позитивних стимулів для самосприйняття учнів; 5) володіння стилем неформального, позитивного спілкування з вихованцями; перевага на уроці усних контактів письмовим; 6) емоційна рівновага, упевненість у собі, життєрадісність.

Політична активність як діяльність індивідів або певних соціальних груп передбачає відповідний рівень свідомості, самосвідомості, усвідомлення і розуміння цілей та завдань руху та активного розвитку суспільства, передбачає здатність формувати діяльнісне ставлення до їх розв'язання, відповідний рівень соціальної грамотності, громадянської відповідальності, відповідний рівень культури.

Громадянське визрівання людини або ж пристосування її до політики відбувається поетапно. Воно розпочинається в ранньому віці, коли через сім'ю, найближче оточення, ЗМІ дитина здобуває перші відомості про політику. На етапі первинної соціалізації, діти отримують початкові уявлення про правильну чи неправильну поведінку, вчинки. І на цьому етапі первинної соціалізації дитина проходить кілька своєрідних східців, які впливають на рівень її взаємин: «політизацію» – усвідомлення існування зовнішньої влади; «персоналізацію» – розуміння дітьми політичної влади через персональні фігури; «ідеалізацію» – приписування політичним діячам винятково позитивних якостей; «інституалізацію» – більш безособистісне деперсоніфіковане уявлення у дітей про владу.

Наукові джерела доводять, що для самоуправління, як суспільної функції самоорганізованої системи, властивими є: вільний, спонтанний характер виникнення організації та управління нею (структури та функції); збіг суб'єкта мети із суб'єктом дії щодо її реалізації в безпосередній чи представницькій формі; мобільний та варіативний характер його структури та функцій, діяльності та складу керівних осіб; спонтанно-самодовільне висунення та самовисунення лідерів, визнання статусу неформального лідерства як визначального в управлінському процесі; перевага авторитету керівника над його керівними повноваженнями тощо.

У самоврядуванні студент реалізується як активний діяч творчості, формує способи, методи здійснення та перетворення дійсності через вільний вибір та волю.

Основним мотивом розвитку студента в управлінській діяльності є його бажання виявити здібності, талант, реалізуватися в діяльності. Отже, задоволення своїх потреб та здібностей у професії визначає спрямованість діяльності особистості як суб'єкта управління.

Цінності відбивають зміст професійної діяльності суб'єкта. Цінності особистості є, з одного боку, наслідком взаємодії суб'єкта з об'єктами, а з іншого – впливають на суб'єкта, який у процесі цього змінюється. Отже, наявність духовних та моральних цінностей є необхідною умовою суб'єкта управління. Іншою особливістю суб'єкта управління є творча і вільна реалізація зумовлених цілей. Для усвідомлення управлінської дійсності студент повинен чітко уявляти те, що його не задовольняє і до чого він повинен прагнути.

Усвідомлення й осмислення себе як професіонала дозволяє людині пізнати свої реальні здібності та можливості, потенційні резерви свого розвитку та саморозвитку як суб'єкта професійної діяльності. У цьому разі здібність щодо саморозвитку є однією з характеристик суб'єкта управління.

Сформованість рефлексивної культури дозволяє студенту, як суб'єкту управління в режимі готовності, здійснювати діяльність у складних ситуаціях, оперативно приймати оптимальні управлінські рішення, відшукувати механізми виходу з проблемних ситуацій професійної діяльності, оцінювати себе, свою діяльність, вносити корективи у свою поведінку, аналізувати особистий та професійний досвід.

Рефлексивна культура пов'язана з такою характеристикою професійної діяльності майбутнього вчителя, як готовність працювати в сучасних мінливих умовах суспільства. Для того, щоб стати активним учасником професійної діяльності, майбутній учитель повинен сформувати певну систему якостей та умінь – активність, здатність працювати в ринкових умовах, уміння підтримувати стабільність у своєму житті, гнучкість у прийнятті рішень, уміння конструктивно розв'язувати проблеми, що виникають.

Проблема особистісного самовизначення, відшукування та осмислення власного погляду на опозицію «Я і суспільство» актуальна для студентства, яке розпочинає професійну діяльність в нестабільних умовах постіндустріального суспільства. Те, що постійно розвивається економічне й соціально-політичне середовище, змінює зміст професійної соціалізації як соціально-культурного складника сучасної освіти. Рухомість кваліфікаційних характеристик, що збільшується і розширює смислові межі трудової діяльності, висуває на перший план соціально-особистісні якості фахівця, які, зі свого боку, відбивають глибину інтеріоризації професійних ціннісних установок і ступінь значення їх у розвиток особистості. «Нова роль освіти у цивілізаційному процесі, яка враховує специфіку самосвідомості особистості в умовах трансформації цінностей полягає в тому, щоб допомогти майбутньому фахівцю оволодіти гуманітарною культурою суспільства у єдності з реалізацією своєї активності та професійним саморозвитком, які утворюють «фактор єдності різноспрямованих векторів життєвого становлення – соціальної інтеграції та індивідуалізації» [7, 301].

У сучасних умовах у більшості освітніх закладів освітній процес відбувається в умовах полікультурного освітнього середовища.

Характеристиками полікультурного освітнього простору є: ціннісно-змістовий, особистісно орієнтований, операційно-діяльнісний компоненти, які відбивають комплекс відношень, зокрема до:

– особистості, яка здатна до культурного самовизначення та саморозвитку, етнічної, особистісної ідентифікації;

– педагога, який здатний і готовий створювати позитивну соціальну ситуацію розвитку вихованців, здійснювати допомогу й підтримку в індивідуальному самовираженні та самовизначенні, етнокультурній ідентичності, становленню цінностей та продуктивній діяльності, формуванні толерантної свідомості вихованців;

– керівника, який здатний і готовий створювати умови для ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу, досягнення якості процесу та результату педагогічної діяльності, розширюючи загальноприйняту функціональність діяльності в контексті необхідного створення низки гарантованих умов для формування толерантної свідомості суб'єктів освітньої діяльності;

– освітнього закладу як цілісного освітнього простору, що розвивається, в якому формується система культурних цінностей та світоглядних орієнтирів вихованців через зразки полікультурної комунікації;

– системи освіти, підґрунтям якої є особистість, особистісне осмислення, загальнолюдські та національні цінності, діалог та співпраця .

Існує кілька поглядів на проблеми самоврядування. Організація та самоорганізація у формуванні соціокультурного простору визначається як об'єктивно, так і суб'єктивно. Чіткий і правильний облік організації та самоорганізації забезпечує відповідний розвиток управлінських структур різного рівня, і правильне визначення такої співвіднесеності є необхідною умовою ефективної діяльності управлінських структур. Недостатнє врахування важливості співвіднесення організації та самоорганізації впливає на ступінь стійкості та активного розвитку, що негативно відбивається на взаємодії усіх структур.

Сучасний студент має досить високий рівень самосвідомості, розвинену сферою потреб. Однак його суб'єктна активність не реалізується на рівні реальної діяльності в системі студентського самоврядування як реального простору виявлення його творчих здібностей в суспільно значущій діяльності.

Одним із важливих виявлень суб'єктності є здатність до самоврядування. При цьому формування суб'єктної позиції, яка дозволяє своєрідно й активно ставитися до змін ситуації і дієво виявляти себе, стає основою розвитку й удосконалення управління загалом як функції самоорганізованої системи.

Самоорганізовані та самоврядні структури є тим середовищем, яке формує суб'єктну активність індивідів зростає відповідальність індивідів, а це закріплює самоорганізовані початки у відтворенні соціальних організмів, різних соціальних структур.

Студентам-активістам надавалася можливість впливати на навчально-виховний процес без формалізованих процедур, які застосовуються громадськими організаціями та органами управління. Здебільшого самоврядування на рівні академічної групи пов'язується з послабленням «інституту» кураторів, з переданням функцій санітарно-гігієнічного стану профспілковому активу, з організацією життєдіяльності студентів їх представникам тощо. Наукові пошуки підтверджують, що студентську (академічну) групу можна вважати самоврядною, якщо вона самостійно розв'язує питання організації внутрішнього життя, навчальної, наукової, громадської діяльності, побуту, відпочинку членів групи, яка має у своєму розпорядженні засоби морального та матеріального впливу на особистість, якщо вона відстоює колегіальні інтереси.

Висновки. Педагогічна діяльність має загальнолюдський характер. Тому педагогічні навички та уміння, мотиви педагогічної діяльності й педагогічні здібності в особистості майбутнього вчителя формуються не тільки в професійно-педагогічній, а й у загальнопедагогічній діяльності.

Педагогічна діяльність – це взаємодія, спілкування вчителя та учнів, у процесі якого розвиваються їхні ділові та міжособистісні стосунки на основі співпраці, взаємо-

довіри, духовності. Такі стосунки можуть формуватися в процесі постійної взаємодії вчителя та учнів у навчальній, виховній та позанавчальній діяльності. Основними особливостями діяльності вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства є її комплексність, цілісність, творчий характер, поєднання колективної та індивідуальної творчості, що може ефективно формуватися й розвиватися у самоврядуванні.

Список використаних джерел

1. Агафонов А. Ю. *Человек как смысловая модель мира. Прологомены к психологической теории смысла* / А. Ю. Агафонов. - Самара, 2000.
2. Бернс Н. *Развитие Я-концепции и воспитание* / Н. Бернс. - М., 1986.
3. Блонский П. П. *Очерк научной психологии* / П. П. Блонский. - М., 1921.
4. Брушлинский А. В. *Проблемы психологии субъекта* / А. В. Брушлинский. - М. : Изд-во Института психологии РАН, 1994. - 109 с.
5. Выготский Л. С. *Педагогическая психология* / под. ред. В. В. Давыдова. - М. : Педагогика, 1991. - 480 с.
6. Гибсон Дж. *Экологический подход к зрительному восприятию* / Дж. Гибсон. - М., 1988.
7. Зеер Э.Ф. *Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: [учеб пособие]* / Э.Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э.Э.Сыманюк. - М. : Московский психолого-социальный институт, 2005. - 216 с.
8. Казан М. С. *Философская теория ценностей* / М. С. Казан. - М. : Мысль, 1997. - 205 с.
9. Калитиевская Е. Р. *Пути становления самодетерминации личности в подростковом возрасте* / Е. Р. Калитиевская // *Вопросы психологии*. - 2006. - № 3. - С. 49-54.
10. Крылова Н. Б. *Формирование культуры будущего специалиста*. - М. : Высш. Школа, 1990.
11. Леонтьев Д. А. *Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности* / Д. А. Леонтьев. - 3-е изд. доп. - М.: Смысл, 2007. - 511с.
12. Мамардашвили М. К. *Картезианские вариации* / М. К. Мамардашвили. - М., 1997.
13. *Новая философская энциклопедия: В 4 т. - Т. 3.*
14. Осинский А. К. *Умения самореализации в профессиональном самоопределении учащихся* / А. К. Осинский // *Вопросы психологии*. - 1992. - № 1, 2.
15. Парыгин Б. Д. *Основы социально-психологической теории* / Б. Д. Парыгин. - М., 1971.
16. Рубцов В. В. *О проблеме соотношения развивающих образовательных сред и формирования знаний: (к определению предмета экологической психологии)* / В. В. Рубцов // *Первая рос. конф. По экологической психологии, 5-6 декабря 1996 г.* - М., 1996.
17. Шеламова Г. М. *Педагогические условия формирования толерантности учащихся профессионального лицея: Автореф. дис... канд. пед.наук* / Г. М. Шеламова. - М., 1993. - 18 с.

Стаття надійшла до редакції 03. 02. 2012.

Радул В.

Кировоградский государственный педагогический университет
имени Владимира Винниченко, Украина

СТУДЕНЧЕСКОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ КАК ОДНО ИЗ СРЕДСТВ ЭФФЕКТИВНОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ

В статье предлагается анализ влияния студенческого самоуправления на эффективность развития личности студента. Показано, как в современных условиях коррелируется развитие личности и среды ее жизнедеятельности.

Ключевые слова: личность, самоуправление, пространство, среда, акмеология.

Radul V.

Kirovograd State V. Vynnychenko Pedagogical University, Ukraine

STUDENTS' SELF-GOVERNMENT AS A MEAN OF EFFECTIVE PERSONAL DEVELOPMENT

The article proposes the analysis of the students' self-government influence on the effectiveness of student's personal development. It shows the correlation between the development of personality and its environment in the conditions of the modern world.

Key words: personality, self-government, space, environment, acmeology.